

значно зростатиме, проте з вибіркоким підходом до окремих республік.

Бібліографічні посилання:

1. **Антонов И.** Что ищет и находит Китай в Средней Азии / И. Антонов, В. Воропаев. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.izvestia.ru/world/article3142281/>
2. **Брук Д.** Китай вытесняет Россию из Центральной Азии / Д. Брук [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.voanews.com /russian/news/China-Central-Asia-2010-11-16-108542089.html>
3. **Габуев А.** Туркмения просит сырьевой задаток / А. Габуев / [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/daily/?date=20100504>
4. Китай и Россия соблазняют Среднюю Азию кредитами («Bloomberg», США) [Текст]. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inosmi.ru/world/20090617/249914.html> 17/06/2009
5. Китайская доктрина стабильности («Project Syndicate», США) [Текст]. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inosmi.ru/world/20090617/249916.html> 17/06/2009
6. **Парамонов В.** Китай и Центральная Азия: сотрудничество в сфере безопасности / В. Парамонов, О. Столповский. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ceasia.ru/bezopasnost/kitay-i-tsentralnaya-aziya-sotrudnichestvo-v-sfere-bezopasnosti.html>
7. **Парамонов В.** Россия и Китай в Центральной Азии: внешняя политика / В. Парамонов, А. Строков, О. Столповский. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ceasia.ru/politika/rossiya-i-kitay-v-tsentralnoy-azii-vneshnyaya-politika.html>
8. **Парамонов В.** Россия и Китай в Центральной Азии: политика в сфере безопасности / В. Парамонов, А. Строков, О. Столповский [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ceasia.ru/bezopasnost/rossiya-i-kitay-v-tsentralnoy-azii-politika-v-sfere-bezopasnosti.html>
9. **Парамонов В.** Экономическое проникновение Китая в Казахстан и Кыргызстан / В. Парамонов, А. Строков [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ceasia.ru/ekonomika/ekonomicheskoe-proniknovenie-kitaya-v-kazakhstan-i-kirgizstan.html>
10. **Парамонов В.** Экономическое проникновение Китая в Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан / В. Парамонов, А. Строков [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ceasia.ru/ekonomika/ekonomicheskoe-proniknovenie-kitaya-v-tadzhikistan-turkmenistan-i-uzbekistan.html>
11. **Попов Д.С.** Казахстан – ворота Китая в Центральную Азию [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.riss.ru/vystuplenija_v_smi/?newsId=772
12. **Сидоров О.** Геополитические интересы Китая в Центральной Азии / О. Сидоров [Електронний ресурс]. – Режим доступа: Свободная Азия Газета <http://freeas.org/?nid=377913> дек.2004
13. **Тер-Погосян А.** Политика Китая в Центральной Азии / А. Тер-Погосян [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=11058 ИАЦ по изучению процессов на постсоветском пространстве 3 октября 2007 года
14. **Томберг И.** Туркменский газ и российско-китайский баланс / И. Томберг / [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.opes.ru/1147353.html>

УДК 327

Д. В. Шеренговський

РОЛЬ КОНФЛІКТОГЕНОСТІ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ПЕРЕХІДНОЇ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ

Сучасна міжнародна система характеризується низкою перманентних змін щодо її організації, основних характеристик та глобальних процесів і явищ. Концепція перехідних міжнародних систем найбільш вдало відповідає її основним особливостям. Автор зосереджується на концептуалізації поняття сучасної перехідної міжнародної системи та визначає роль конфліктогенності в процесі її становлення та еволюції.

Ключові слова: сучасна перехідна міжнародна система, правила переходу міжнародних систем, конфліктогенність, міжнародний конфлікт

Современная международная система характеризуется рядом перманентных изменений в контексте ее организации, основных характеристик и глобальных процессов и явлений. Концепция переходных международных систем наиболее удачно соответствует ее основным особенностям. Автор сосредотачивается на концептуализации понятия

Ключевые слова: современная переходная международная система, правила перехода между
дународных систем, конфликтогенности, международный конфликт.

The modern international system is characterized by a number of permanent changes concerning its organization, the main characteristics and global processes and phenomena. The concept of international systems in transition most appropriately meets its main features. The author focuses on the conceptualization of the notion of modern international system in transition and defines the role of conflictogenity in the process of its formation and evolution.

Keywords: modern international system transition, transition rules of international systems, conflictogenity, international conflict.

В теорії міжнародних відносин проблематика перехідних систем є найбільш дискусивною, оскільки природа системної зміни, її механізми та наслідки по-різному, іноді діаметрально протилежно, висвітлені теоретичними концепціями [9, с.2]. Реалістична традиція наполягає на існуванні міжнародної анархії, яка змушує акторів діяти однаково в подібних ситуаціях, незалежно від їх ідентичності, організації міжнародного життя чи бажання політичних лідерів. Реалісти скептично ставляться до можливості виходу за межі анархії через міжнародні інституції, навчання, соціальне поширення нових ідей та знань на рівні суб'єктів чи загальносистемному рівні, що є елементом системної трансформації. Будь-які зміни в міжнародних відносинах обмежуються ними до змін в балансі сил, полюсів чи характеристик великих потуг [14, с. 2].

Натомість, ліберальна та конструктивістська традиції вказують на «транзит ідентичності» міжнародних акторів, який визначає появу нових принципів поширення соціальних знань та відхід від організаційного принципу суверенітету, притаманного Вестфальській ері [8, с.225-48; 7, с.1-42; 26]. Критику цьому підходу демонструють структуралісти, стверджуючи про його односторонність. Зокрема, С. Стрендж вказує, що «...соціальні науковці в політиці і, особливо в економіці, надто перебільшують само-упорядкованість міжнародних відносин» [22, с.195].

Дані аспекти титульної проблематики висвітлені у роботах таких науковців як Б. Бузан, Х. Булл, Е. Адлер, Р. Козловські та Ф. Краточвіл, Е. Лінклейтер, Дж. Розенау, В. Томпсон, К. Холсті, В. Барановський, В. Кулагін, М. Лебедева та ін. З вітчизняних науковців варто згадати напрацювання М. Капітоненка, А. Суботіна, С. Юрченко та ін. Водночас, необхідно наголосити, що значна частина праць використовує категорію «перехідної системи» досить констативно стосовно сучасної міжнародної системи, не зупиняючись на концептуалізації поняття. Окрім того проблемними є існуючі оцінки трансформаційного процесу перехідних систем, що пов'язано із відсутністю універсальних правил «перехідності» та орієнтирів перехідності, що б значно полегшило подальші дослідження титульної проблематики.

Таким чином, в межах даної статті формуються наступні завдання: 1) визначити сутність та основні особливості перехідних міжнародних систем; 2) виявити показники та механізми «перехідності» міжнародних систем; 3) з'ясувати відповідність сучасної міжнародної системи поняттю перехідної міжнародної системи використовуючи конфліктогенність як основний орієнтир.

У відповідності до поставлених завдань ми припускаємо, що сьогодні відсутній загально-визнаний принцип організації сучасної системи міжнародних відносин (універсальні правила поведінки та цінності всіх акторів міжнародних відносин), а тому стверджуємо, що вона знаходиться на стадії переходу або трансформації.

Дж. Розенау говорить про пост-міжнародну політику сучасної «епохальної зміни» [19, с.7]. Р. Козловські та Ф. Краточвіл стверджують, що кінець Холодної війни розпочав поступову системну трансформацію – не всередині міжнародної системи, а самої системи [16]. Е. Лінклейтер умовно називає її системою «пост-Вестфальської ери», характеризуючи як таку, що складається з транскордонних соціальних структур, які не володіють ідентичністю національної суверенної влади [17, с.181]. Щорічна нарада Асоціації Міжнародних Досліджень (англ. – International Studies Association), використовує термін, запропонований Лінклейтером, припускаючи, що «останні тенденції і події нівелювали деякі з основних принципів міжнародної політики, які ми знали і вивчали їх протягом минулого століття» [14, с.3].

Загалом існуючі погляди підкреслюють перехідний характер сучасної міжнародної системи, що вимагає її аналізу саме в трансформаційному контексті. Такий підхід дозволяє розглянути появу нових систем за рахунок старих та дослідити динамічний процес їх організації. Однак, проблемним залишається спосіб її вивчення та оцінки. Значним недоліком теорій, на наш погляд, є використання старого категоріально-методологічного апарату для опису сучасних

тенденцій, що становить певну інтелектуальну небезпеку відсторонення від реальності.

Ми не ставили за мету створення нового апарату, хоча це б значно розвинуло «системні студії» та розв'язало б низку теоретичних дебатів, які залишаються невирішеними в теорії міжнародних відносин. Однак, ми зупинимося на виявленні основних механізмів функціонування перехідних систем на прикладі сучасної системи міжнародних відносин, яка, на наш погляд, є першим існуючим зразком загальносистемної зміни. Верифікуючим механізмом виступатиме явище конфліктогенності як показник динаміки трансформаційного процесу.

В. Томпсон вказує на існування двох специфічних законів трансформації, які полягають у тому, що 1) зберігається можливість подальшої зміни як всередині, так і самої системи та 2) перехід не відбувається раптово і може знадобитися кілька десятиліть, перш ніж для цього створяться сприятливі умови [23, с.1-2]. Керуючись такою логікою, ми розглянемо варіації системного переходу сучасної міжнародної системи.

Перш за все, необхідно наголосити, що в науці про міжнародні відносини існує недостатня кількість теоретичних розробок категоріального апарату поняття «перехідна система». Більшість науковців не зосереджується на тому, що вони розуміють під переходом, навіть тоді, коли розбіжності з того приводу викликають значні інтерпарадигмальні дебати. Однак, як зазначає К. Холсті, можна назвати декілька основних концепцій «переходу» систем: перехід як заміщення (притаманний реалістичній традиції), перехід як додавання (притаманний ліберальній традиції), діалектичний перехід (притаманний структуралістській традиції) та перехід як трансформація (притаманний конструктивістській традиції) [14, с.7].

Відмінності між зазначеними категоріями є значні і відіграють вирішальну роль у системному теоретизуванні. У нашій статті ми використовуємо поняття «трансформації» (та «зміна», ототожнюючи їх з літературних міркувань), оскільки, на наш погляд, воно найбільш повно передає наслідки транзиту ідентичності, які чинять вплив на сучасну перехідну систему.

Концепція *переходу як заміщення* передбачає появу нових принципів, механізмів, процесів чи явищ, які повністю замінюють старі. Таке розуміння висвітлено, зокрема, у роботах Дж. Голдгеєра та М. МакФола [12], М. Сінгера та А. Вільдавського [21], Р. Козловського та Ф. Краточвіла [16], В. Кулагіна [4], М. Лебедевої [5] тощо. Серед вітчизняних вчених слід згадати М. Капітоненка [3] та С. Юрченка [6]. Науковці переконані, що після закінчення Холодної війни відбулося заміщення колишніх структур та практики міжнародних відносин на принципово нові. В конфліктогенному аспекті це означає, що конфліктна ідентичність акторів та поширена конфліктна культура заміщаються нові, а конфліктогенні чинники міняють конфігурацію, або й взагалі на конструюються в соціальних знаннях.

Дж. Мюллер, наприклад, зазначає, що при кожному наступному заміщенні, ймовірність загальносистемних конфліктів (глобальних воєн) знижується [18]. Якщо така тенденція буде зберігатися, то одна із найбільш істотних ознак конфліктогенності систем «Вестфальської ери» починаючи з XVII ст. – світові війни, можуть зникнути. Сучасна перехідна система, на думку науковця, є яскравим прикладом обмеженої можливості «Третьої світової війни».

С. Хантінгтон дотримується протилежних поглядів, наголошуючи, що масштабні конфлікти не закінчуються Холодною війною, оскільки «лінії розлому» міжнародних конфліктів змінилися від конфліктів між державами до конфліктів між цивілізаціями [15]. Зазначимо, що у даному випадку загальна культура конфлікту не зникає, а заміщуються лише типи суб'єктів, які беруть участь у конфліктній взаємодії.

Більш радикальні погляди стосовно сучасної перехідної системи простежуються у Ф. Фукуями, який її крізь кардинальні історичні перетворення, де для різні ідеї та технологічні чинники повинні сформувати міжнародний порядок, подібний до «кантівського вічного миру» [10]. На думку науковця, моделі і структури минулого будуть заміщені на безліч нових принципів організації міжнародної політики.

Таким чином, в теоретичних розробках прогностиків майбутніх міжнародних систем конфліктогенна еволюція сучасної перехідної системи концептуалізується крізь поняття переходу як заміщення. Загалом, в роботах Дж. Мюллера та Ф. Фукуями соціальна культура конфлікту заміщується культурою миру, в С. Хантінгтона цивілізаційні війни заміщують міждержавні. Для М. МакФола та Дж. Голдгеєра, М. Сінгера та А. Вільдавського, відносна стабільність Холодної війни замінюється на «конфліктну анархію» у країнах третього світу.

Так чи інакше, всі зазначені автори приймають спільну позицію щодо використання концепції заміщення, де перехідна система володіє принциповою новизною, чи то структурою, чи організаційними принципами тощо. В даному аспекті цікавим є висновок Е. Гідденса про те, що сучасні ідентичності основних акторів та практика їхніх відносин не мають нічого спільного із тими, що їм передували [11, с.33-34].

На наш погляд, концепція системного переходу як заміщення є досить обмеженою

матеріалістичним підходом і не здатна врахувати ціннісну динаміку соціальних структур чи інститутів, які організовують міжнародну систему. Хоча характеристики нових конструктів можуть принципово відрізнятися від усього попереднього, однак не можна нехтувати досвідом минулого. Окрім того, дана концепція не відображає особливостей сучасної перехідної системи, оскільки принцип суверенітету не був заміщений новим, ідентичності акторів частково модифіковані недержавними суб'єктами, а конфліктогенна культура збереглася, доповнившись новими формами та видами конфліктів.

Перехід як додавання є концепцією, яка протиставляється попередній. Основна ідея полягає у тому, що в багатьох випадках, нові та старі інституції, принципи та структури можуть співіснувати в системі, що змінюється. К. Холсті зазначає, що в найближче майбутнє держави не втратять своєї домінуючої позиції, тільки тому, що процес глобалізації кількісно диверсифікував учасників міжнародного життя; класичні війни не зникнуть, лише тому, що все більше міжнародних конфліктів відбувається за участі недержавних суб'єктів тощо [13].

Ця концепція передбачає, що перехід не обов'язково провокуватиме радикальні системні зміни, однак сприятиме її складній організації. Одночасно із культурою конфліктних відносин, в якій актори діють згідно реалістичних принципів «балансу сил» чи «дилеми в'язнів» (наприклад, Індія-Пакистан тощо), може відбуватися соціальної взаємодії, заснована на ліберальних принципах міжнародних режимів, глобального управління чи плюралістичної спільноти безпеки (наприклад, Швеція-Норвегія, Канада-США, ЄС тощо) [2].

Таким чином, «глобальне суспільство» не заміщує політичну активність національних суб'єктів, а лише доповнює їх [1, с.158]. Відтак, сучасну перехідну систему можна сприймати як динамічний соціальний конструкт, який на сучасному етапі актори намагаються доповнити тими знаннями та цінностями, які виробляються в нових умовах.

Концепція *діалектичної зміни* не зосереджується на вирішенні проблем, пов'язаних із виявленням зміни, вивченням механізмів та напрямів переходу тощо. Однак вона акцентує увагу на унікальному шляху переходу від старого до нового без заміщення чи додавання. Згідно з даним підходом, нові форми, принципи чи цінності будуються на старих [24, с.16-19]. Таким чином, паралельно існують як новизна, так і певна наступність.

Діалектичний перехід притаманний структуралістській традиції в міжнародних відносинах і може використовуватися для аналізу структурних змін. Однак, проблемним, на наш погляд, є марксистський синтез, пов'язаний із протиріччями між старими та новими формами, що призводить до «вищої» форми. Якщо на теоретичному рівні цей механізм носить прогресивний характер, то практично «синтез протилежностей» зазвичай провокує реверсування та занепад. Наприклад, після подій 11 вересня 2001 р. та антитерористичної кампанії, коли принцип державного суверенітету був легітимно обмежений Радою Безпеки ООН, а принцип превентивності і недопущення загрози миру набув більшої актуальності, разом із закінченням військових дій не призвів до стабілізації. Натомість, синтез цих двох принципів сприяв довготривалому періоду гуманітарних інтервенцій (наприклад, Ірак 2003 р., Сомалі 2008 р., Арабська весна 2010-2011 р., Сирія 2012 р. тощо), організованих на підставі принципу захисту прав людини.

Нарешті, перехідні системи можуть виникати в результаті якісних змін принципів, механізмів та форм співробітництва, міжнародних інституцій тощо, які накопичуються за певний період часу і формують нові умови організації міжнародного життя. Однак, за цією логікою, нові форми повинні бути похідними від старих шаблонів. Вони не можуть з'явитися з нічого. Так проявляється концепція *переходу як трансформації*, яка взята за основу у нашому дослідженні.

У випадку соціальних і політичних інститутів, трансформація відрізняється від заміщення чи додавання в тому сенсі, що старі ідеї, практики і норми можуть залишатися досить схожими тривалий період часу, однак їхні функції істотно змінені. Вдалим прикладом є монархічний режим влади в національних державах. У скандинавських країнах, Японії і, можливо, меншою мірою в Англії, багато елементів монархічної практики, дипломатичних протоколів, норм та ідей залишаються схожими протягом століть, але функція монарха змінилася від керуючої до символічної. Таким чином, відбулася трансформація інституції, а не її заміна [14, с.9].

Значна частина теоретичних розробок в сучасній науці про міжнародні відносини використовує концепцію трансформації як основу для вивчення світових процесів. Дійсно, емпіричний потенціал цього підходу, на наш погляд, перевищує пропозиції інших концепцій, наведених вище. Трансформація здатна комплексно пояснити такі процеси, як формування сучасної перехідної системи, зосереджуючись на різних рівнях та елементах зміни ідентичності соціальних структур та принципів організації міжнародних відносин.

Керуючись цією логікою, ми можемо простежити достовірність зміни соціальних знань в умовах становлення «нового світового порядку». Вихідна ідея стосується припущень деяких науковців, що міжнародні системи, які існували в історії міжнародних відносин не мож-

на разом об'єднувати на основі єдиної соціальної культури, оскільки вони відрізнялися за організаційною основою, структурою чи характері взаємодії основних акторів [25; 13]. На наш погляд, твердження про заміщення Вестфальської системи 1648 р., Віденської системи 1815 р., Версальсько-Вашингтонської системи 1919 р., Ялтинсько-Потсдамської системи 1945 р. чи біполярної системи в 1989-1991 р. є дещо перебільшені. Ці переходи краще розгляди шляхом використання концепції доповнення чи діалектичних синтезів, де елементи старого і нового співіснують разом. Таким чином, ми трактуємо принцип суверенітету, його похідні та модифікації як об'єднавчий чинник Вестфальської ери.

Інший випадок стосується сучасної «пост-Вестфальської» міжнародної системи. Тут яскраво проявляється її трансформаційний характер, оскільки нові елементи базуються на старих, однак несуть інше функціональне навантаження в системі соціальних знань. Наприклад, основний для «Вестфалії» принцип суверенітету сьогодні не втратив свого політичного значення для державних акторів, однак його організаційна функція більше не забезпечує стабільність системи. Конфліктогенність, яка є продуктом Гобсїанської культури, сьогодні в умовах становлення Локїанської практики мирного вирішення міжнародних спорів та договірних зобов'язань, все ж провокує конфлікти, предмет, яких визначають ті ж чинники, що і в XVII ст., проте зі зміненою конфігурацією. Нарешті, транзит ідентичності акторів також має трансформаційну основу, оскільки сприйняття соціальною одиницею себе як суб'єкта міжнародної політики не змінилося, в той час як це знання поширилося на недержавні утворення.

Для кращого розуміння сучасної перехідної системи крізь трансформаційні процеси, необхідно встановити орієнтири, за якими цей перехід може бути визначений та вивчений. В даному аспекті доцільно використовувати запропонований Дж. Розенау підхід, згідно з яким глобальна зміна відбувається тільки тоді, коли параметри системи стають змінними [20, с.78-90]. Параметри системи визначаються нормами, процедурами та інституціями, які розвиваються протягом тривалого часу і які можна перевірити за допомогою багаторічного досвіду історичної соціальної взаємодії. Іншими словами, параметри – основні правила та принципи організації системи, які визначають цілі, засоби і ресурси системних суб'єктів, в тому числі механізми їх використання (глобальна культура). Наприклад, такі революційні лідери, як Гітлер і Сталін, що демонстрували відмінні від поширених у 1930-х – 1940-х рр. цінності, були не в змозі змінити основні принципи організації міжнародних відносин, хоча вони і намагалися. Друга світова війна, крім іншого, була необхідною для підтримки міжнародної системи «Вестфальської ери», тобто тих інституцій, які, забезпечуючи принцип суверенітету, підтримували функціонування таких політичних організацій як держави.

Таким чином, керуючись методикою Розенау, ми використовуємо конфліктогенність в даному дослідженні як основний орієнтир трансформації міжнародних систем. Відтак, спостерігаємо конфліктогенну зміну трьох її індикаторів. По-перше, це трансформація ідентичності акторів, коли суб'єктами міжнародних відносин та міжнародних конфліктів виступають нові соціальні організації, хоча їхня конфліктна практика зберігається сталою. По-друге, це трансформація функцій принципів організації таких відносин, в той час як самі принципи та правила залишаються незмінними. По-третє, це трансформація системи соціальних уявлень про міжнародні відносини (інституції, ідеї, правила) в умовах глобальної культури, від типу якої (Гобсїанська, Локїанська, Кантїанська) залежить конфліктність системи.

Міжнародні конфлікти у цьому відношенні є найбільш показовими. У системах «Вестфальської ери», війни характеризувалися визначеними видами діяльності (наприклад, підготовка кадрів, мобілізація, військові дії, командування тощо), загальноновизнаними обґрунтуваннями її необхідності (наприклад, порушення державного суверенітету, національно-визвольні рухи, ідеологічний антагонізм тощо), універсальним розумінням конфліктного процесу (наприклад, тринітарна модель війни Клаузевіца) та іншими ідеями. Класичні міждержавні конфлікти регулювалися міжнародними конвенціями, протоколами, звичаями та етикетом (наприклад, церемонія захоплення влади, поводження з ув'язненими та пораненими, повага до цивільного життя, військові звання, оголошення війни тощо). Мета воєн визначалася організаційним принципом системи – забезпечити суверенітет та захистити інтереси.

Останні конфлікти в Афганістані з 2001 р., Лівії 2011 р., Сирії 2012 р. тощо мають спільне з класичними конфліктами лише вбивство [13, с.2-3]. У будь-якому випадку, вони є іншим явищем, ніж колись. Їхня мета та функція не забезпечення державних інтересів «іншими засобами», а досягнення своїх приватних цілей окремими суспільними групами. Фактично, різниця між війною та злочинною чи терористичною діяльністю стає все більш розмитою, як і відмінності між комбатантами та цивільними особами.

Таким чином, можна зробити висновок, що зміна конфліктогенності в трьох вищеназваних аспектах є найбільш показовою тенденцією XXI ст., яка демонструє трансформацію перехідної

системи, де суб'єктами конфліктів стають недержавні актори (зміна ідентичності), міжнародні норми, принципи та зобов'язання не врегульовують існуючі конфлікти, а використовуються для провокації нових (зміна функцій), а конфліктні соціальні уявлення поширилися не лише на військово-політичний сектор, а й на економічний, культурний, побутовий тощо (зміна соціальних уявлень). Зазначимо, що основний орієнтир «перехідності» – конфліктогенність зазнає подібної трансформації шляхом трансформації міжнародних конфліктів в наш час. Водночас, глобальна конфліктна культура, яка сформувалася в системах «Вестфальської ери» на основі Гобс'янської культури перейшла на ранній стадії трансформації сучасної перехідної системи у Локіанську, з деякими випадками Кантіанської (наприклад, відносини Скандинавських країн, Франції-Німеччини).

Бібліографічні посилання:

1. **Арон Р.** Мир и война между народами / Р. Арон. – М.: NOTA BENE, 2000. – 880 с.
2. **Барановский В.** Трансформация мировой системы в 2000-х годах / В. Барановский // Международные процессы. – 2010. – Т. 8. – №. 1 (22). – С. 4-13
3. **Капітоненко М.Г.** Конфліктогенність постбіполярної системи міжнародних відносин : Дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Микола Геннадійович Капітоненко; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 210 с.
4. **Кулагин В.М.** Вестфальский мир: межкафедральный «круглый стол» в МГИМО (У) МИД России 27 февраля 2007 года / В.М. Кулагин, М.М. Лебедева, Т.В. Юрєва и др. // Вестник МГИМО – Университета. – 2008. – № 1. – С. 82-83.
5. **Лебедева М.М.** Что угрожает Вестфалю? / М.М. Лебедева // Международные процессы. – 2008. – Т. 6. – №1(16). – С. 117-121.
6. **Юрченко С.В.** Моделі глобального управління в міжнародно-політичних дослідженнях на рубежі ХХІ століття / С.В. Юрченко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип.17. – Рівне: РДГУ, 2009. – с. 227-233.
7. Progress in Postwar International Relations. – New York: Columbia University Press, 1991. – 497 p.
8. **Bull H.** The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics / H. Bull. – London: Macmillan, 1997. – 352 p.
9. Change and the Study of International Relations: The Evaded Dimension. – London: Frances Pinter, 1981. – 241 p.
10. **Fukuyama F.** The End of History? / F. Fukuyama // National Interest. – 1989. – №. 7. – P. 3-18.
11. **Giddens A.** The Nation-State and Violence / A. T. Giddens. – Berkeley, CA and Los Angeles, CA: University of California Press, 1989. – 408 p.
12. **Goldgeier J.** A Tale of Two Worlds: Core and Periphery in the PostCold War Era / J. Goldgeier, M. McFaul // International Organization. – 1992. – Vol. 46 (1). – P. 467-492.
13. **Holsti K. J.** The State, War, and the State of War / K. J. Holsti. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 254 p.
14. **Holsti K.J.** The Problem of Change in International Relations Theory / K. J. Holsti / Working paper №26 in ISA-ECPR meetings in Vienna, September 16-19, 1998. – Institute of International Relations, The University of British Columbia, December 1998. – 21 p.
15. **Huntington S.** The Coming Clash of Civilizations? / S. Huntington // Foreign Affairs. – 1993. – № 72. – P. 22-49.
16. **Koslowski R.** Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System / R. Koslowski, F. Kratochwil // International Organization. – 1994. – №48. – Issue 2. – P. 215-248
17. **Linklater A.** The Transformation of Political Community: Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era / A. Linklater. – Cambridge: Polity, 1998. – 269 p.
18. **Mueller J.** Retreat from Doomsday: The Obsolescence of Major War / J. Mueller. – New York, NY: Basic Books, 1989. – 336 p.
19. **Rosenau J.N.** Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World / J.N. Rosenau. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 448 p.
20. **Rosenau J.N.** Turbulence in World Politics. A Theory of Change and Continuity / J.N. Rosenau. – Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990. – 480 p.
21. **Singer M.** The Real World Order: Zones of Peace Zones of Turmoil / M. Singer, A. Wildavsky. – Chatham, NJ: Chatham House Publishers, 1993. – 242 p.
22. **Strange S.** The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy / S. Strange. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 239 p.
23. Systemic transitions: past, present, and future. – N.Y.: Palgrave Macmillan, 2009. – 294 p.
24. **Wallerstein I.** The World-System Analysis: An Introduction / I. Wallerstein. – London: Duke

University Press, 2004 – 128 p.

25. **Waltz K.** Theory of International Politics / K. Waltz. – Boston: Addison-Wesley, 1979. – 251 p.

26. **Wendt A.** Institutions and International Order / A. Wendt, R. Duvall / Global Changes and Theoretical Challenges. – Lexington, MA: Lexington Books, 1989. – P. 51-73.

УДК 328.17

3. Бялоблоский

ІНСТИТУТ УРЯДУ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНО-ФОРМОТВОРЧИХ ПОШУКІВ І ПРОЦЕСІВ У АЗЕРБАЙДЖАНІ (1991-1994 pp.)

Проаналізовано державно-формотворчі тенденції і процеси в Азербайджані у проміжку 1991-1994 pp. Досліджено вплив інституційної спадщини на становлення політичної системи Азербайджану. Визначено місце інституту уряду у політичній системі Азербайджану на зорі його незалежності. Продемонстровано дефекти, які були властивими для системи виконавчої влади Азербайджану у 1991-1994 pp.

Ключові слова: уряд, президент, президентська система, напівпрезидентська система, виконавча влада, форма держави.

Проанализированы государственно-формообразующие тенденции и процессы в Азербайджане в 1991-1994 гг. Исследовано влияние институционального наследия на становление политической системы Азербайджана. Определено место института правительства в политической системе Азербайджана на заре его независимости. Продемонстрировано дефекты, которые были присущими системе исполнительной власти Азербайджана в 1991-1994 гг.

Ключевые слова: правительство, президент, полупрезидентская система, президентская система, исполнительная власть, форма государства.

The article is dedicated to analyzing the state-formative tendencies and processes in Azerbaijan in 1991-1994. The author investigated the influence of institutional legacy on the formation of Azerbaijani political system, decreed the place of cabinet in political system of Azerbaijan at the dawn of its independence, demonstrated defects that were inherent to the executive authorities of Azerbaijan in 1991-1994.

Keywords: cabinet, president, presidential system, semi-presidential system, executive power, form of government.

© 3. Бялоблоский, 2012

Внаслідок подій наприкінці 1980-их – початку 1990-их pp. (зокрема, перебудови і «параду суверенітетів») на місці колишнього Радянського Союзу виникло 15 нових держав, своєрідною особливістю яких було конструювання республіканської форми державного правління. Проте векторність подальшого розвитку нових країн стала предметом цілої низки наукових й політичних дебатів. Як результат, одні країни у розвитку повернулись до прикладів власної інституційно-історичної спадщини, інші почали імплементувати зовсім невластиві їм інституційні параметри, ще інші стали на шлях поєднання історичної спадщини та конструювання нових конституційних парадигм. Спільним атрибутом таких процесів постала проблема визначення місця у системі влади різних політичних інститутів, насамперед інститутів законодавчої, виконавчої й судової влади. Така процесуальна властивість, безумовно, не була за своєю суттю одномоментною й консолідованою: державно-формотворчі пошуки у відмінних країнах затягнулись на різні проміжки часу. Проте в кожній із них (а, як показує політична практика, це сталося у середині 1990-их pp.) результатом стало прийняття національних конституцій, які почали вже зовсім інший етап політичного розвитку країн регіону.

Так чи інакше, процес інституціоналізації/консолідації державно-формотворчих пошуків мав у своїй основі визначення місця задля кожного політичного інституту, що входив у логічну конструкцію поділу гілок влади. Особливе місце у зазначеному випадку отримала проблема визначення суті, призначення, специфіки та атрибутів органів виконавчої влади. Це й не дивно, адже як демонструє світовий політичний досвід, саме навколо заданого питання обертається вся конституційна інженерія, бо тип, форма, повноваження і відповідальність виконавчої влади стають основою для конструювання того чи іншого різновиду республіканізму (в переважній більшості країн регіону питання про звернення до монархізму не розглядалось в принципі). У